

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил 7-сон

• определять индивидуальные показатели применяемых средства специальной силовой подготовки в учебно-тренировочном процессе, что в свою очередь будет способствовать формированию у них способности эффективно проявлять специальные силовые качества в конкретных технико-тактических действиях с учетом вида спорта или амплуа. Всё это будет способствовать увеличению надежности и результативности участия высококвалифицированных спортсменов в ответственных соревнованиях всех уровней.

Создана и апробирована инструментальная методика, которую можно рекомендовать для объективной оценки уровня скоростно-силовой подготовленности спортсменов.

Выявлен ряд особенностей структуры и тенденций в динамике уровня скоростно-силовой подготовленности, имеющих важное значение для рационализации методики специальной силовой подготовки.

Установлена исключительная ценность систематической регистрации уровня скоростно-силовых способностей спортсменов для реализации идеи оптимального управления тренировочным процессом.

Список использованной литературы:

1. 8 Things You Didn't Know About Handball. Olympics. IOC. Дата обращения: 19 июля 2018 года.
2. Barbara Schrodt. Team Handball, The Canadian Encyclopedia. Historica-Dominion Institute (6 October 2011), 19 сентября 2012 года.
3. John Anthony Cuddon, The Macmillan Dictionary of Sports and Games, p.393, Macmillan, 1980, ISBN 0-333-19163-3
4. Handball History : HAND-BALL.ORG. www.hand-ball.org.

ЮҚОРИ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ФАОЛ ФУҚАРОЛИК ПОЗИЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МУАММОСИНИНГ ДОЛЗАРЪЛИГИ

Абдуллаев Дилшодбек Юлдашали ўғли

Наманган давлат университети ўқитувчиси

abdullayevdilshodbek1992@mail.ru

+99897-214-48-08

Аннотация: Мақолада ҳуқуқий-демократик давлатни барпо этишида ёшларни фуқаролик руҳида тарбиялашнинг аҳамияти ва юқори синф ўқувчиларида фаол фуқаролик позициясини шакллантиришнинг ҳуқуқий-методик ва педагогик асослари ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: фуқаро; фуқаролик; фуқаролик тарбияси; Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси; "Тарбия" фани; фуқароликнинг таркибий қисмлари.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОЙ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ У УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ

Абдуллаев Дилшодбек Юлдашали ўғли

Преподаватель Наманганского государственного университета

abdullayevdilshodbek1992@mail.ru

+99897-214-48-08

Аннотация: В статье говорится о значении воспитания молодежи в гражданском духе в построении правового и демократического государства и о нормативно-правовой и педагогической основе формирования активной гражданской позиции у старшеклассников.

Ключевые слова: гражданин; гражданственность; гражданское воспитание; Концепция непрерывного духовного воспитания; наука "Воспитание"; компоненты гражданственности.

THE RELEVANCE OF THE PROBLEM OF FORMING AN ACTIVE CIVIC POSITION AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

Abdullayev Dilshodbek Yuldashali og'li

Teacher of Namangan State University

abdullayevdilshodbek1992@mail.ru

+99897-214-48-08

Annotation: The article discusses the importance of educating young people in the civic spirit in building the State based on the rule of law and democracy and the legislative and pedagogical basis for the formation of an active civic position among high school students.

Key words: citizen; citizenship; civic education; Concept of continuous spiritual education; science "Education"; components of citizenship.

Ўзбекистонда ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган туб ислохотлар ҳуқуқий-демократик жамиятни барпо этишга йўналтирилган. Ҳуқуқий-демократик жамиятни барпо этишнинг асосий шартларидан бири ёш авлодга ҳуқуқий тарбия бериш, уларда ҳуқуқий маданият, фаол фуқаролик позициясини шакллантиришдир.

"2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси"нинг ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишларида ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш мақсадида жисмонан соғлом, руҳан ва ақлан ривожланган, мустақил фикрлайдиган, Ватанга содиқ, қатъий ҳаётий нуқтаи назарга эга ёшларни тарбиялаш, демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида уларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш²⁷ зарурлиги кўрсатиб ўтилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев бу борадаги вазифалар хусусида сўз юритиб, "Янги Ўзбекистон – мактаб остонасидан, таълим-тарбия тизимидан бошланади", деган ғоя асосида кенг қўламли ислохотларни амалга ошириш, ...ёш авлодга боғча, мактаб ва олийгоҳда сифатли таълим-тарбия беришни йўлга қўямиз, улар жисмоний ва маънавий соғлом, ватанпарвар инсонлар бўлиб улғайиши учун барча куч ва имкониятларни сафарбар этишимиз, ёшларни замонавий билим ва тажрибалар, миллий ва умумбашарий қадриятлар асосида мустақил ва мантикий фикрлайдиган, эзгу

²⁷ "2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҲАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармонида 2-ИШОВА.

фазилатлар эгаси бўлган инсонлар этиб вояга етказишимиз зарурлигини²⁸ таъкидлайдилар.

Мамлакатимизда ўсиб келаётган ёш авлодни тарбиялаш давлат сиёсати даражасига кўтарилган бир вақтда ёшларнинг ҳуқуқий омпини юксалтириш ва фаол фуқаролик позициясини шакллантириш, уларни қонунларга ҳурмат руҳида тарбиялаш таълим муассасалари оидида турган муҳим вазифалардан биридир. Ҳуқуқий демократик давлат куриш ва жамият тараққиётининг ривожини ўсиб келаётган авлоднинг ҳуқуқий саводхонлиги ва юксак даражадаги фуқаролик маданиятининг юқорилигига боғлиқдир. Бунинг учун таълим ва тарбия тизимининг барча бўғинлари фаолиятини бутунги кун талаблари асосида такомиллаштиришни ўзимизнинг биринчи даражали вазифамиз деб билишимиз лозим.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори ёшларни мустақил ҳаётга дунёқараши кенг, фаол фуқаролар этиб тарбиялаш мақсадини кўзлаб қабул қилинди.

“Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси”да Ватанга садоқат, бурч ва масъулият, ташаббускорлик ва бошқа фазилатлар ёшлар омпиди назарий тушунча сифатида қолиб кетгани ҳолда унинг табиатида амалий одатларга айланмаётганлиги, бунинг оқибатида уларнинг ушбу фазилатлар ҳақидаги сўзлари билан амаллари орасида тафовут намоён бўлаётгани, бу эса ҳар йили мустақил ҳаётга кириб келаётган йилит-қизларнинг ҳаётда ўз ўринларини олишларида бир қатор муаммоларни келтираётганлиги²⁹ алоҳида таъкидлаб ўтилди.

Концепцияда белгиланган вазифаларни оила ва узлуксиз таълим тизимида амалга ошириш боқичлари ҳамда умумий ўрта таълим муассасаларининг I-XI синфлари учун “Одобнома”, “Ватан туйғуси”, “Миллий истиқлол гоёси ва маънавий асослари”, “Динлар тарихи” фанларини бириштирган ҳолда “Тарбия” фанини жорий этиш белгилаб берилди.

Шунингдек, концепцияда умумтаълим мактабларининг ўрта ва юқори синф ўқувчиларини маънавий-ахлоқий тамойиллар асосида тарбиялашда: ўсмирлик ёшига хос ички позициянинг пайдо бўлиши; ижтимоий фаоллик, билишга интилиш ва ўзини намоён қилиш мотивларининг ривожланиши; фуқаролик позицияси, ўзи ва атрофдагиларга ҳамда жамиятга муносабат асосларининг шаклланишини инобатга олиниши лозим бўлган жиҳатларга эътибор қаратиш кўзда тутилди.

Умумтаълим мактабларида ўқитиладиган “Тарбия” фани давлатнинг таълим-тарбия соҳасидаги сиёсатини амалга оширишда мавжуд бўлган долзарб муаммоларни ҳал этишга йўналтирилган бўлиб, ўқувчиларда фаол фуқаролик позициясини шакллантириш, уларнинг ҳар томонида ижтимоийлашувига кўмаклашиш, самарали ҳамкорлик қилиш, вақтини мазмунли ташкил этиш, миллий, маънавий ва умуминсоний

²⁸ Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга ва Ўзбекистон халқига мурожаатномаси. 29.12.2020. <https://president.uz/uz/lists/view/4056>.

²⁹ Узлуксиз маънавий тарбия КОНЦЕПЦИЯСИ. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 1059-сон қарорига 1-ИЛОВА. 2019 йил 31 декабрь.

кадриятларни ҳурмат қилиш, ўзларининг интеллектуал ва ижодий салоҳиятини рўёбга чиқаришга хизмат қилади³⁰.

Фуқаролик шахсининг муайян жамиятга мансублигини ифодаловчи ҳолат бўлиб, у турли даврларда ҳам ижтимоий ҳаётда етакчи ўринни эгаллаган қарашлар нуқтаи назаридан тавсифлаб келинган бўлиб, бугунги кунда фуқароликнинг асосий таркибий қисмлари сифатида:

- муайян давлат аъзоси эканлигини ҳис этиш, шахс тақдири давлат ва жамият ҳаёти билан узвий чамбарчас боғлиқ эканлигини тушуниб этиш;
- халқ, давлат олдидаги фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини қонунчилик асосида билиш, уларга сўзсиз, қатъий амал қилиш;
- ўз халқи ва давлатининг ўтмиши ва ҳозирга ҳурмат туйғусини қарор топтириш, шахсий манфаатларидан давлат манфаатларини устун қўя билиш, халқ фаровонлиги, Ватан равнақи, юрт тинчлиги истиқболи учун курашишга тайёр туриш;
- давлат рамзлари (мадҳия, герб, байроқ)га нисбатан чексиз муҳаббатни қарор топтириш, улар муҳофазаси учун тайёргарлик, давлат рамзларининг миллат, халқ ор-номуси, шаъни, кадр-қиммати эканлигини англаш;
- ижтимоий-сиёсий онглилик ижтимоий фаоллик, давлатнинг ички ва халқаро сиёсати қоидаларини тушуниш ва идрок қилиш;
- миллий ва умуминсоний кадриятларга содиқликни тарбиялаш;
- ҳуқуқ меъёрларининг бузилишига нисбатан мурасасиз курашиш кабилар қиради³¹.

Фуқаро бир вақтда ўз бурчи ва мажбуриятларини чуқур англавчи, жамият ҳаётини йўлга қўйишда фаол иштирокчи, ҳуқуқий жамият олдида турган жорий ва истиқбол вазифаларни ҳал этувчи, жамиятни бошқаришда бевосита ва бивосита иштирок этувчи, мамлакат қудратини мустаҳкамлаш йўлида моддий ва маънавий бойликларни яратувчи, миллий кадриятларни асраб-авайловчи, миллий анъаналарга содиқ, миллат вакиллари томонидан халқаро майдонларда қўлра киритиладиган ютуқлардан фахрлана олувчи, миллат ва мамлакат обрўси учун курашувчи, Ватан муҳофафасини таъминловчи шахс сифатида намоён бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 20-моддасида шундай дейилади: “Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишда бошқа шахсларнинг, давлат ва жамиятнинг қонуний манфаатлари, ҳуқуқлари ва эркинликларига путур етказмасликлари шарт”³². Бу қонданнинг мазмуни шахсий ва ижтимоий манфаатларнинг уйғунлашганлигида ифодаланади. Ҳар бир фуқаро ўз ҳуқуқ ва эркинликларини,

³⁰ Умумий ўрта таълим муассасалари ўқувчилари учун “Тарбия” фани КОНЦЕПЦИЯСИ. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 6 июлдаги 422-сон қарорига 3-ИЛОВА

³¹ Xasanboyev J., To'raqulov X., Alqarov I., Usmonov N. Pedagogika. –Т.: “Noshir”, 2011.- 198 б.

³² O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. –Т.: O'zbekiston, 2003. 6-bet.

бурчларини яхши билиши, англаши – унинг бошқа кимсалар томонидан поймол этилишига йўл қўймаслигидир.

Ҳуқуқий-фуқаролик маданияти юқори бўлган фуқаро “...жамиятга берувчи фойдалари ва жамиятдан олувчи манфаатлари нисбатини теран англавчи ҳамда ўз амалиётида бу нисбатда мувозанат бузимаслигига қатъий риоя этувчи субъектдир”³³. Фаол фуқаролик позициясини шакллантириш мураккаб ва давомийлик хусусиятига эга жараён ҳисобланса-да, ўқувчилик йиллари бу жараён учун пойдевор бўлади.

Фаол фуқаролик позициясини шакллантириш юқори синф ўқувчилари томонидан ҳуқуқий маданиятни ифода этувчи сифатлар моҳиятини чуқур англай олиниши асосида шаклланади. Шу жиҳатдан олганда ўқувчиларни турли мазмундаги ижтимоий муносабатлар жараёнида фуқаро томонидан амалга оширилиши зарур бўлган хатти-ҳаракатлар, уларнинг ижтимоий-ҳуқуқий хусусиятлари билан таништириб бориш мақсадга мувофиқдир. Бу ўринда умумтаълим мактабларида ташкил этилаётган маънавий-маърифий тадбирлар ҳам муҳим ўрин тутди.

Юқори синф ўқувчилари шахсининг шаклланишида фаол фуқаролик позициясини ўрни ва унда ижтимоий муҳитнинг таъсирини ҳам ҳисобга олиш кутилган натижани кафолатлайди. Зеро, ижтимоий муҳитда рўй бераётган ҳолатлар, уларнинг йўналишлари, мазмуни ва моҳияти, жамиятда устувор ўрин эгаллаган ижтимоий-ҳуқуқий қарашлар ўқувчиларнинг шахс сифатида шаклланишига бевосита таъсир этади.

Муаммо юзасидан яратилган ижтимоий-ҳуқуқий, фалсафий, тарихий, педагогик ва психологик адабиётлар билан танишиш, умумтаълим мактаблари фаолиятини ҳар томонлама ўрганиш, педагоглар ҳамда ўқувчилар билан мулоқотда бўлиш, уларнинг фаолиятини педагогик жиҳатдан таҳли қилиш уларга фаол фуқаролик позициясини шакллантириш борасида айрим муаммолар мавжудлигини кўрсатди. Жумладан:

- умумтаълим мактаблари фаолияти (ҳам таълим жараёнида, ҳам дарсдан ташқари тарбиявий ишлар жараёнида) ўқувчиларда фаол фуқаролик позициясини шакллантириш масаласи етакчи ўринни эгалламаган;
- ўқувчиларнинг кўпчилиги “фуқаролик”, “фуқаролик позицияси” тушунчалари непида қандай маънавий-ахлоқий сифатлар мавжуд бўлиши ҳақида етарли тасаввурга эга эмаслар;
- фан ўқитувчилари ва гуруҳ мураббийлари таълим ва тарбия жараёнида фаол фуқаролик позициясини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратмайдилар;
- ўқувчиларда фаол фуқаролик позициясини шакллантириш борасида ўқувчиларнинг имкониятларидан ўринли фойдаланилмайди;
- маънавий-маърифий тадбирлар режасида ўқувчиларга фаол фуқаролик позициясини шакллантиришга йўналтирилган турли тадбирлар ўз аксини топмаган;
- юқори синф ўқувчиларига фаол фуқаролик позициясини шакллантиришнинг яхлит тизими яратилмаган ва пухта асосланган фуқаролик тарбиясини бериш технологияси ишлаб чиқилмаган.

Юқори синф ўқувчиларида фаол фуқаролик позициясини шакллантиришнинг асосий мақсад ва вазифалари Конституцияни, Давлат ҳақидаги таълимотни, чунончи, фуқаролар, оила, меҳнат, хўжалик, маъмурий, нафақа, суд ишларини юритиш ва бошқа

³³ Jo'raev N. G'oyaviy immunitet yoki ma'naviy xaloskorlik tuyg'usi. – T.: O'zbekiston, 2001. 52-bet.

ҳуқуқларнинг маъносини тушунтиришдан, болаларни давлат қонунларини ҳурмат қилиш ва уларга сўзсиз риоя этиш, ҳуқуқий билимларни эгаллаш, тарбия ва интизомни бузувчиларга нисбатан муросасиз бўлиш руҳида тарбиялаш, халқаро ҳуқуқнинг аҳамиятга молик масалалари (БМТ хавфсизлик кенгаши ва ҳоказо) фаолияти ҳақида ўқувчиларнинг умумий тасаввурларини шакллантиришдан иборат эканлиги кўзда тутилиши зарур.

Хулоса қилиб айтганда, бугунги ёш авлод шу ўлкани, шу муқаддас заминни яна ҳам бой, кучли ва қудратли бўлиши учун қайғурадиган, юртимизни дунёга танилишида ўз ҳиссасини қўшадиган фаол, жонқуяр, Ватанпарвар фуқаро бўлиши учун уларни маънан мукамал ва интеллектуал ривожлантириш, шунингдек умумтаълим мактабларида ўқитиладиган ижтимоий фанларнинг имкониятларидан тўлақонли фойдаланиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2003. 6-bet.
2. “2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича **Ҳаракатлар Стратегияси**. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармонида 2-ИЛОВА.
3. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. 29.12.2020. <https://president.uz/uz/lists/view/4056>.
4. Узлуксиз маънавий тарбия **КОНЦЕПЦИЯСИ**. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 1059-сон қарорига 1-ИЛОВА. 2019 йил 31 декабрь.
5. Умумий ўрта таълим муассасалари ўқувчилари учун “Тарбия” фани **КОНЦЕПЦИЯСИ**. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 6 июлдаги 422-сон қарорига 3-ИЛОВА
6. Xasanboyev J., To'raqulov X., Alqarov I., Usmonov N. Pedagogika. – T.: “Noshir”, 2011.- 198 b.
7. Jo'raev N. G'oyaviy immunitet yoki ma'naviy xaloskorlik tuyg'usi. – T.: O'zbekiston, 2001. 52-bet.

УДК 681.3

ИССЛЕДОВАНИЯ ОБЩИХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИЛОЖЕНИЯ ЛОГИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ И ТАБЛИЧНОЙ ЗАМЕНЫ В КРИПТОГРАФИЧЕСКИХ ПРЕОБРАЗОВАНИЯХ

Акбаров Давлатали Епиталиеви¹, Умаров Шухратжон Азизжонович².

¹Кандидатский государственный педагогический институт

²Ферганский филиал Ташкентского университета информационных технологий имени Мухаммада ал -Хорезми

Аннотация: В статье исследованы общие математические характеристики приложения логических операций и табличной замены. Установлены достаточные условия криптостойкости преобразования по свойствам таблицы истинности логических операций и табличной замены. Введены некоторые определения выражающие особенности и свойства

13.00.00

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCES**

79	Кластеркак инновационный подход к педагогическому образованию Ботирова Ш.И	414
80	Жисмоний тарбия дарсларида бошлангич синф ўқувчиларида ахлоқий фазилатларни шакллантириш механизми, принциплари ва методлари Дадабоев Р.Р	426
81	Таълимнинг ижтимоий соҳасида ўқитиш тушунчалари Охунова Ш.К	431
82	Ecological approaches in sciences and bringing up young people with the spirit of national and general (universal) values in the base of it Mirzamakhmudov O.T, Turaev B.B	435
83	Tarbiyachining maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishda mariya montessori metodikasidan foydalanish G'ulomjonova M.A	439
84	Didaktika va uning mohiyati Komilova N.A	443
85	Skandinavcha yurish – inson organizmiga ijobiy ta'siri bo'yicha adabiyotlar sharxi Azizov M.M	448
86	Мактаблари ижтимоий-маънавий муҳитини ташкил этиш (муаммо ва ечимлари) Бойзақова У.А, Болтаева М.Л	452
87	О'қувчилар ижтимоий faolлигини oshirishning nazariy-metodologik asoslari Abdullayeva K.R	457
88	Elektrotexnika materialari fanini o'qitish jarayonida talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishning zamonaviy usullari Xalilova F.A	462
89	Применение компьютерной программы анализа силовых показателей на высококвалифицированных гандболистах Абдалимов А.О	466
90	Юқори синф ўқувчиларида фаол фуқаролик позициясини шакллантириш муаммосининг долзарблиги Абдуллаев Д.Ю	417
91	Исследования общих математических характеристик приложения логических операций и табличной замены в криптографических преобразованиях Акбаров Д. Е, Умаров Ш.А	476
92	Umumta'lim maktablari o'quvchilarining sotsiologik kompetentsiyasini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar (tarixiy va adabiy xarakterdagi o'lkashunoslik matnlari asosida) Alimsaidova S. A	480

